

29 november 2017

De wal keert het schip

Koerswijziging versterkingsaanpak noodzakelijk

Aan de orde is de MJP-brief die dinsdag 21 november openbaar is geworden. Daarin wordt aangegeven wat er op zeer korte termijn, volgens de NCG, besloten moet worden en wat snel daarna aan de orde moet zijn. Onderdeel van de *zeer korte* besluitvorming vormen de versterkingskaders. Maar juist die versterkingskaders dreigen de volledige versterkingsaanpak – ook voor de toekomst - te gaan domineren. Onze ervaring leert dat kaders die er eenmaal zijn uitgangspunt zullen blijven op basis waarvan hooguit marginale wijzigingen mogelijk zijn. Maar doorborduren op iets wat in essentie niet goed is, leidt per definitie tot onbevredigende uitkomsten en aanhoudende frustraties.

Wij denken dat de kaders in essentie niet goed zijn. Ja, het is een goed onderhandelingsresultaat. En ja, NAM is opgeschoven in het nemen van haar verantwoordelijkheid en de ruimte te laten aan publieke aansturing. Maar in essentie zijn dit nog steeds de kaders gebaseerd op de door NAM zelf erkende aansprakelijkheid. Terwijl de kaders gebaseerd zouden moeten zijn op wat de regio en haar inwoners nodig hebben om in zijn geheel sterker uit de gaswinningsellende te komen. Het is het vertrekpunt dat verkeerd is gekozen. Net als bij de afhandeling van de schade zou ook bij de versterking NAM uit het systeem moeten. Niet NAM maar het publieke domein dient te bepalen wat er nodig is om de regio weer veilig en toekomstbestendig te maken. Vervolgens zou gekeken moeten worden voor welk deel daarvan NAM aansprakelijk is. Misschien voor de gehele ingreep, misschien voor het grootste deel. Bij verschil van inzicht is het aan de rechter om te bepalen voor welk deel NAM aansprakelijk is. De Staat heeft de verantwoordelijkheid om samen met de bewoners te zorgen dat de regio sterker en met toekomstperspectief uit de malaise komt. Linksom of rechtsom.

We hebben in eerdere documenten en gesprekken een analyse van de NCG van de problematiek gehad.

Alle mogelijke aspecten van de complexiteit kwamen hier aan de orde. De vele kapiteins op het schip, de onduidelijkheden over de normen, de tijdrovende inspecties en engineering, de verschillende vertalingen daarvan in versterkingsadviezen, het maken van definitieve ontwerpen, de (financiële) kaders, de afwegingen om te komen tot alternatieven voor de versterking, de (on)mogelijkheden voor koppelkansen, de kennelijk volledig verdampte ambitie van de verduurzaming (we begonnen ooit met alle woningen nul op de meter en moeten nu de grootste moeite doen om 7000 euro overeind te houden voor meer dan de eerste 500 woningen) enzovoort.

Voor elk probleem worden ook oplossingen geformuleerd. Wat de waarde daarvan is, is moeilijk in te schatten. Het is een continu leerproces, zoveel is duidelijk. Maar soms is harder werken aan dezelfde oplossingen toch niet voldoende om de werkelijke problemen op te lossen. **Ons bekruipt steeds meer het gevoel dat straks de operatie weliswaar geslaagd zou kunnen zijn maar dat de patiënt is overleden..**

Wij delen niet de oplossing maar wel de analyse van de NCG: Zoals het nu gaat, gaat het niet. Op papier kloppen de meeste oplossingen, maar het geloof erin is weg. We zien om ons heen steeds meer mensen afhaken. Mentaal maar ook professioneel. Bouwbedrijven die in dit kader net zo lief geen klussen doen ("daar brand ik mijn vingers niet aan!"). Bewoners die het niet vertrouwen en over elk gepresenteerd feit of voorstel het liefst een contraexpertise willen laten uitvoeren. Ambtenaren die zich liever storten op 'iets positiefs'. Maatschappelijke organisaties die het nauwelijks meer kunnen opbrengen om het volgende technisch rapport of dikke beleidsnota door te worstelen. Het grote personeelsverloop bij het CVW en in toenemende mate bij de NCG spreekt boekdelen maar is ook zeer zorgwekkend. Kortom: de rek is er uit.

De gebiedsgerichte versterking is momenteel verworden tot een gebieds*gewijze* versterking. Dit is niet ingegeven vanuit veiligheidsoverwegingen en ook niet vanuit perspectief of herstructurering. Momenteel is dit vooral een efficiency-overweging. Begrijpelijk, maar gevaarlijk. Voor we het weten is het vooral een bouwopgave, waarbij de krimpproblematiek dankbaar gebruikt kan worden als 'wisselgeld' om nieuwbouwprojecten financieel rond te krijgen. Het kan bij een aantal woningen overigens nog best voordelen opleveren, maar het is volstrekt onvoorspelbaar wat het oplevert aan ruimtelijke kwaliteit en wat er overblijft van de Groningse identiteit. En als we met de bouwopgave alle sociale structuren in het gebied hebben verstoord dan is het middel misschien erger dan de kwaal geweest. De Onafhankelijk Raadsman, Leendert Klaassen, verwoordde het zo: *"de manier waarop we het nu doen zet spanning op hoe mensen naar elkaar kijken. Dat is zorgwekkend. Ik denk dat het belangrijk is om meer als gemeenschap te reageren. De impact is zo groot, daar moet je als gemeenschap een rol in te zien pakken en elkaar zien vast te houden."*

Hij staat daarin niet alleen. Wij zien in toenemende mate een druk vanuit de samenleving ontstaan om de versterking niet als een 'versterkingsoperatie' van NAM te benaderen maar meer als een 'ontwikkelopgave voor en door het gebied'. Standaarden en routine ontwikkelen is in dit proces bijna onmogelijk.

Niet alleen verschillen daarvoor de woningen te sterk, ook hun bewoners en de dorpen zijn daarvoor te verschillend. Overschild heeft als dorpsgemeenschap de regie inmiddels naar zich toegetrokken. Onderdendam doet dat al langer, Uithuizen kent een dergelijk initiatief, Rottum, Wetsinge, er zijn er meer.

Deze ontwikkeling wordt toegejuicht door de Branchevereniging Architectenbureaus (*"Wij zeggen: vertrouw de lokale gemeenschappen meer! Help bij het opzetten van teams van deskundigen die samen met zo'n gemeenschap aan de slag kunnen."*) maar ook door landschapsarchitect Adriaan Geuze. Geuze is ervan overtuigd dat het in een hoogwaardige samenleving draait om lokale verbanden. *"Wat je wel en niet doet, moet voortkomen uit*

debatten in lokale gemeenschappen". Waarbij opnieuw ruimte is voor het feit dat niet ieder dorp hetzelfde is.

Wij denken dat deze fundamentele verandering van aanpak onvermijdelijk is. Met de manier waarop de versterking nu is ingestoken, koersen we frontaal op de wal af. Om het schip te keren, hebben we tien kernpunten geformuleerd.

Tien kernpunten voor een nieuwe aanpak:

1. Lange termijn visie, gericht op (ruimtelijke) kwaliteit en maatschappelijk verantwoord investeren. Vereist stabiele normering!
2. Groot denken, op schaal uitwerken en uitvoeren. Ruimte voor innovatie en creativiteit. Inbreng vanuit internationale, nationale, regionale en lokale ervaring en inspiratie.
3. Doelen: gebiedsontwikkeling, veiligheid én schadepreventie, gaan hand in hand.
4. Structuurvisie en kwaliteitsrichtlijnen voor het hele gebied, uit te werken door gemeenten, lokale dorpsgemeenschappen en experts op gebied van architectuur en stedenbouw, passend binnen structuurvisie.
5. Vanaf het allereerste moment (het bepalen van het inspectieprogramma in een dorp/wijk) moeten bouwtechnenuten, stedenbouwers, landschappers, civieltechnenuten, rekenmeesters, overheden, corporaties, ondernemers én bewoners (zowel eigenaren als huurders) samen met elkaar om tafel.
6. Meer focus op begeleiding collectief, individueel waar nodig. Lessen uit particulier opdrachtgeverschap, de stads- en wijkvernieuwing maar ook van vergelijkbaar grote projecten als *Ruimte voor de rivier*, worden in de praktijk gebracht.
7. Optimale keuzeruimte voor de ondernemer of eigenaar/bewoner over het eigen bezit. Geen kramp op het feit dat ze er misschien "beter van worden". Dat moet namelijk ook!
8. De nieuwe aanpak moet bovenal verbindend zijn. Betrokken bestuurders, projectleiders, managers, ambtenaren, ondernemers, bewoners en vrijwilligers moeten in staat zijn te verbinden en de zaak bij elkaar te halen en te houden. Moet rol spelen in selectie, training en monitoring van de nieuwe aanpak.
9. Alles zo transparant en openbaar mogelijk. In een gezamenlijke aanpak is geen ruimte voor informatie ongelijkheid!
10. Relatie met economische ontwikkeling en perspectief. Energietransitie als rode draad. Maar: zonder de provincie onder dat mom ongebreideld uit te buiten als wind en/of zonnepark. En zonder de bevolking van Groningen opnieuw ongewild proefkonijn te maken van nieuwe, onbewezen energievoorzieningen. Draagvlak is hiervoor vereist!

Concreet betekent dit, dat de hele aanpak vanuit een ander perspectief wordt aangevlogen. Naast ruimtelijke ontwikkeling moet economische ontwikkeling als vliegwiel gaan werken. Niet de aansprakelijkheid van NAM staat centraal maar het toekomstperspectief voor het hele gebied. Dat daarvoor uiteindelijk ook een duidelijk bewonersprotocol versterking nodig is – en dat de nu voorliggende kaders daarvan een begin kunnen zijn – is evident. Maar dat is een *onderdeel*, een bouwsteen, in een veel groter geheel.

Het betekent ook dat we anders naar de normering moeten kijken. NPR-richtlijnen die elk half jaar mogelijk kunnen veranderen zijn funest voor een stabiele ruimtelijke ontwikkeling en zelfs voor een sec versterkingsoperatie. Het mogelijk anticiperen op eventuele nieuwe normen door verschillende partijen met verschillende belangen zal de onrust structureel maken. We kunnen alleen ontwerpen op een aantal vaste gegevens – tenminste voor een periode van vijf jaar. Pas dan ook kunnen we overzien wat de ingreep voor Groningen betekent. 30% Nieuwbouw? 50% Of zelfs 80%? Is Groningen nog wel Groningen over 20 jaar? En hoe dan? Die vraag moet je vóóraf aan het proces kunnen beantwoorden en fundamenteel met elkaar besproken hebben. Het kan niet zo zijn dat dat achteraf het toevallige resultaat van een versterkingsproces is, geleid door de kaderstelling van NAM. De maakbaarheid van de toekomst is beperkt – garanties kan niemand geven. Maar om nu te gokken hoe we hier in zijn totaliteit uit zullen komen is wel het andere uiterste.. Eén ding is zeker: we kunnen dit nooit weer over doen.

Betekent dit dat de veiligheid over boord wordt gegooid? Nee, nadrukkelijk niet. Daar waar een reëel risico is moet nú worden ingegrepen. Maar onder het mom van "veiligheid" kan niet een heel gebied onder de voet worden gelopen. Het is goed denkbaar dat met doorgaan op de huidige weg ook de nieuwe targets niet worden gehaald, de frustraties toenemen, het vertrouwen ver te zoeken blijft en alles buitengewoon moeizaam blijft verlopen. Ook dát is een veiligheidsrisico.

De uitspraak van de Raad van State geeft voldoende handvatten om zowel aan de gaswinningskant, als aan de verantwoordelijkheid van de Staat invulling te geven. Het volgend winningsjaar (substantieel) minder gas winnen kan de tijd en gelegenheid bieden om een nieuwe aanpak te implementeren.

Met een andere aanpak is er nog kans op nieuwe energie en elan. Op meer draagvlak, eigenaarschap en gezamenlijke verantwoordelijkheid. En het is zeer goed voor te stellen dat deze ingrediënten niet alleen gaan zorgen voor doorbraken maar ook voor snelheid. De regio snakt naar een dergelijke trendbreuk maar kan die zonder materiele en morele steun van de Staat nooit realiseren. De sleutel ligt bij het nieuwe kabinet. Zonder een garantstelling van de Staat is dat wat de NCG nu heeft uit onderhandeld het hoogst haalbare. En dat is simpelweg niet genoeg.

Minister Wiebes heeft bij zijn eerste werkbezoek aan het gebied twee belangrijke kernboodschappen afgegeven:

1. Het gaswinningsdossier is Nederlands overheidsfalen van on-Nederlandse proporties en 2. Den Haag wil het oplossen maar wil het niet alleen bedenken voor de regio.

Dat biedt kansen! In samenspraak tussen rijk en regio, tussen overheden en burgers, kan er voor Groningen iets moois gebeuren.

Wij denken dat een nieuwe aanpak op hoofdlijnen ontwikkeld moet worden, zonder dat het huidige versterkingsproces wordt stil gelegd.

Het zou een warme overgang moeten worden, waarbij voor de woningen uit 2016 (1.467) en die van 2017 (1.600) het nu voorliggend kader van toepassing kan zijn.

Wat ons betreft houden we de inspecties van het eerste kwartaal 2018 (1.250) daar nog even buiten. Voordat daar de engineering en versterkingsadviezen aan de orde zijn, zijn we hopelijk al verder in het denken.

Pas als de contouren van een nieuwe aanpak duidelijk worden, is wat ons betreft ook de governance opnieuw aan de orde.

De governance structuur is volgend aan de inhoud en ambitie, nooit leidend!